

LBRIS

We know
books

Editura Tribuna
Str Universității nr. 1
Cluj-Napoca, 400091
România
Tel: 0264-591.498
E-mail: redactia@revistatribuna.ro

ISBN:
978-606-9660-13-3
Ilustrație copertă: Michael Lassel, ARCA
Design: Mihai-Vlad Guță

Tiparul executat de:
TIPOGRAFIA ARTA Cluj

Christian Crăciun

HEMOLEXII

eseuri

 EDITURA
TRIBUNA

2021

Când mă bucur de cele citite, ce trebuie grabnic împărtășite (adică făcute parte, împărțite cu cineva, cuminecate) chem din subterane umbra *ca să-i spun...* Sensul ne apare totdeauna sub formă de *miride* (tot a împărți, a distribui, a diviza înseamnă), numai misticilor, vizionarilor le apare ca *întreg* și *instantaneu*. Dar mi-e teamă că, având această percepție, ei tot nu pot să ne-o comunice, limbajul fiind el însuși format din miride, fărâmituri de sens, numite *cuvinte*. De aceea, cei care *văd* spun povești, sau parabole, care sunt oglindiri ale Întregului. S-a scris mult despre paralelismul cuvânt – hrană, să luăm aminte că nu mâncăm niciodată proteine sau glucide sau carbohidrați, mâncăm pâine sau carne sau ouă. Organismul își extrage din ele *esența*. Poetul face pentru noi acest act alchimic: transformă hrana sățioasă a limbajului cotidian în esența de care am nevoie ca făptură a logosului. Am nevoie deci această *digestie* a sensului lumii pentru a ajunge, vorba poetului, „într-un aer mai curat, care e gândul”. A înțelege înseamnă a primi. Ține de fiziologia darului. Nu oricui îi e dat să înțeleagă. Înțelegerea este, mai întâi, un dar, abia mai apoi un proces intelectual și afectiv. De ce? Pentru că sensul precedă lucrurilor, după cum Pâinea precedă miridelor. Poemul se face/se scrie *coborând*. Poemul se citește/se înțelege *urcând*. Pe undeva vă întâlniți. Se spune: „îngerii lui Dumnezeu se urcau și coborau pe scara aceea”. Doar aveți, de mult, o *inter – legere*.

SUMAR

EXPLICAȚIE	5
RĂZBOIUL NEVĂZUT AL CUVÂNTULUI	8
BONSAIUL ȘI LIBERTATEA	15
ZEUL DIN MAȘINĂ	23
TIMPUL SFÂRȘITULUI	30
EU NU CRED ÎN ALGORITMI	40
MEMORIE ȘI BARBARIE	47
ZIDUL CLASIC	55
OM DE TREABĂ	64
PAGINA ALBĂ	66
POEZIA DUPĂ GRATII	70
SUB SCUT	79
TRUPURI PERECHE	83
DESPRE NEVOIA DE MODELE	92
DESPRE CĂUTARE	110
DE SENECTUTE	170

INTERFEȚELE LUI MAZILU	177
PRIMA FRICĂ MONDIALĂ	186
MESAJUL RECUNOȘTINȚEI	196
VARZĂ ȘI LALELE	206
ÎNSEMNĂRI PASCALE	215
BIETUL ULISE!	223
A ZECEA ELEGIE	225
LECȚIA DESPRE CUB	244
ICOANA ȘI CAMERA DE LUAT VEDERI...	258
DESPRE ÎNȚELEGEREA POEMULUI	261

EXPLICAȚIE

„A venit îngerul și mi-a zis: de atâta vreme te veghez ca să ajungi om de știință și tu până acum n-ai inventat nimic! Cum să nu: am inventat; numai că știința pe care eu am creat-o este atât de subtilă, încât uneori se confundă cu firescul. Ea se numește hemografia, adică scrierea cu tine însuși”. Este bine cunoscutul fragment al lui Nichita Stănescu din *Respirări*. De aici, de la acest mod de scriere plecăm. O interpretă a operei nichitiene, Carmen-Maria Mecu, psiholog de formație, a avut formidabila intuiție de a forja prin similitudine termenul *hemolexie*. Citire cu sine însuși¹. Am împrumutat cuvântul ca titlu al acestei cărți de eseuri și ca, pretențios spus, metodă de lectură a unor cărți și a unor contexte. Că prefixul lui trimite și la sânge, la sacrificiu și fluid vital ține de o speculație pe care, firește, nu o voi dezvolta aici. Se înțelege de la sine că unei *hemografii* trebuie să-i corespundă pentru o hermeneutică adecvată o *hemolexie*. Mulțumesc Revistei *Tribuna* care mi-a găzduit în ultimii ani textele publicate aici, cu puține excepții. O mențiune pentru eseul despre

¹ Carmen-Maria Mecu, *Nichita Stănescu prin lentile de psiholog*, ed. Tracus Arte, 2016, p.92.

clasicism, care trebuia prezentat la Colocviul de Critică al Filialei de critică București a Uniunii Scriitorilor pe 2020. Din cauza pandemiei, lucrările au fost difuzate doar online și au apărut ulterior în revista *Neuma*, cea din volumul de față în nr.11-12/2020. Am mai inclus aici și transcrierea câtorva conferințe, pentru că mi s-a părut că ele se încadrează în unitatea tematică și „hemolexică” a volumului. Intervențiile au fost minimale, de ordin mai ales stilistic, față de forma publicată inițial.

Sigur că sunt obsesii, repetiții, subiectivisme, scrierea de sine nu poate fi altfel. Tocmai de aceea nu am reținut în volum cronicile literare propriu zise, ci doar textele mai libere ca format. Cu diferite grade de coerență și impact. Scrierea ca practică cognitivă (formula îi aparține elenistului excepțional Marcel Detienne) este specifică eseului, liber cât îl lasă rigoarea opțiunii și a ideii. „Prin alții spre sine”, spunea monahul Nicolae de la Rohia, era vorba, evident, prin cărți spre sine. „Altul” capătă forță de exemplu când este mediat cultural. De aceea lectura „tehnică”, „neutră”, „rece” mi se pare că poate aduce, sigur, un spor însemnat de cunoaștere dar nu și unul de *sine* (nomina odiosa în aceste vremuri depersonalizante). Dar ce să găsești, la capătul unei lecturi, dacă nu pe tine însuși, îmbogățit? Despre această plus-cunoaștere este vorba în hemolexie. Ea este implicit un omagiu neîntrerupt adus Cărții. Dialog pătrunzând în miezul lucrurilor, *lectura cu sine însuși* este tensiune, delimitare, bucuria întâlnirii, fundament moral și intelectual. Temele alese sunt de o

anume inactualitate (la un moment dat chiar gândisem titlul *Inactualități*), în sensul că sunt gândiri în răspăr cu timpul, în sens de modă, „trend”, stereotipuri corecte. Mă situez pieziș, vorba poetului. Poate provocator în răspăr. Totul pornește de la o dublă existență, o dublă convingere: în inefabile (credința, recunoștința, frumosul, umanismul, civilizația europeană, adevărul etc.) și în indestructibile (așa numitele valori tari). Tonalitatea polemică, atâta câtă este, vine tocmai din apărarea acestor două, ultime redute. Pe vremuri, lumea era centrată și toate drumurile duceau la Roma (vezi eseul despre căutare). Apoi, după Sf. Augustin și Montesquieu și Rousseau centrul a devenit eul. Tot călătorim spre el. Apoi s-a pulverizat, prin Nietzsche sau psihanaliză. Cu atât mai greu să-l reconstituim. Doar cultura clasică adună *membra disjecta* ale zeului hăcuit de barbarie.

Cărțile despre care e vorba în paginile acestea sunt, la rândul lor, eseuri de facturi diverse. Împărțășiri de experiențe. Tocmai de aceea am introdus și două apropieri hermeneutice (fragmente dintr-o lucrare mai amplă) despre chiar poetul hemografiilor, pe care l-am citit exact din perspectiva acestui concept. Deci să încheiem cu ale lui cuvinte: „Hemografia este abstractă și practică totodată. Te scrii pe tine pe dinăuntru sufletului tău mai întâi, ca să poți la urmă să scrii pe dinafară sufletele altora”.

Christian Crăciun

RĂZBOIUL NEVĂZUT AL CUVÂNTULUI

Scrisul este o religie seculară. Cu dogmele, preoții, credincioșii și ritualurile sale. Tocmai pentru că el nu face concurență numai stării civile, cum s-a spus despre Balzac, ci Creatorului însuși. Construind lumi alternative și fictive, mai mult sau mai puțin îndepărtate de lumea noastră, a Tatălui. Nu mă închipui altfel decât citind – scriind (operațiune univitelină). Anume, scriind despre ceea ce am citit. La scara mare a lumii, în culturo-sferă, operațiunea critică sau eseistică poate părea la o privire grăbită tautologic inutilă, sporind inflaționist cuvintele mestecate în creiere și consumând la fel de zadarnic hârtia. A înțelege „creația” numai sub forma care presupune imaginația, ficțiunea mi se pare restrictiv. Asta este o viziune, apărută cam odată cu modernitatea, care sărăcește nepermis perspectiva. Cultura cu majusculă a fost întotdeauna cultură a comentariului. Marile opere se citeau și „creșteau” odată cu valurile de comentarii pe care le nășteau. La modul propriu. Și care deveneau parte din operă. Sunt scriitor pentru că iubesc nuanța. Și pentru că domeniul cel mai înalt al nuanțelor este Cuvântul. Scrisul – comentariu adaugă, sau face vizibile, nuanțe. Din reverență

și închinare la cuvânt scriu. Scriu deci comentarii din iubire față de operă. De cartea respectivă. Încep brusc să văd, prin lectură, Altceva-ul. Lectura te ajută să vezi timpul, așa cum vezi aerul undeva sus pe munte, unde este incredibil de curat. Locuri și timpuri, de la Troia la Moscova lui Cehov, de la Dublinul lui Joyce la Parisul lui Proust, de la Verona sau Danemarca shakespear-iene la Siliștea Gumești a lui Preda. Dar îl văd și pe Socrate umblând desculț, cu mare chef de vorbă, prin Atena și pe Pascal purtând centura cu ținte direct pe piele și pe Poe bântuind beat pe străzi. Văd îngerii lui Rilke și pe ai lui Nichita. Nu am deloc talent epic, sunt mai degrabă un tip abstract, dar tocmai de aici se ivește dialogul, de aceea mă fascinează povestea, dorești ceea ce-ți lipsește. Pentru că sunt un scriitor s(e)cund, nu am vanități auctoriale, scrisul nu mi se pare pentru afirmare ci pentru confirmare (în sensul catolic, sacramental al termenului). De aceea scriu în *marginea* cărților și chiar a cuvintelor. Mă bucur mult mai mult când citesc decât atunci când scriu. Cuvintele, și cărțile compuse din ele, au aure. Încerc să învăț oamenii să vadă această aură. Căci ochi avem și nu vedem, urechi avem și nu auzim. Suntem zidiți dintr-un oximoron insurmontabil: pe de o parte scrisul te ajută să te refugiezi din viață, construiește exact acel spațiu alternativ, insulă fantasmatică în care să te simți în largul tău, la adăpost. Pe de alta, același act scriptural te jupoaie de piele pentru a lăsa viața să te atingă dureros pe fiecare celulă a trupului și

a sufletului. Îți anulează orice armură de apărare. Din această dilemă nu putem ieși... Balans mortal și vital deci! Respirație fundamentală a ființei, cei doi timpi între care ni se petrece viața, tensiune din care i se naște energia de a continua.

Scriu pentru că lumea devine din ce în ce mai monocromă. Și monotună. Și tot mai insuportabilă în rapida ei sărăcire. Scriu pentru o lume bogată. Scriitorul schimbă lumea. Insesizabil, după principiul picăturii chinezești. El mi se pare un urmaș direct al șamanilor. Înzestrat cu puterea magică a cuvântului, dublată în fond, căci cuvântul este, în plus, *scris*, el face lumea să se rotească. O pune în mișcare și, simultan, o păstrează. Căci el este și inventatorul Memoriei. Această putere este, sigur, și o dulce ispită. De multe ori îți ia mințile. Rotind lumea, amețești tu însuși. Sigur, citind poveștile acestor coborâri în Maelstromul sinelui sau al realității îi faci credit nelimitat scriitorului. I te predai integral și necondiționat. Este pactul, convenția inițială și de neevitat dintre scriitor și cititor. Nu mai ești liber citind, i te-ai încredințat lui. Tocmai astfel câștigându-ți o râvnită independență a sinelui, altfel imposibilă. Libertatea, încă unul dintre vechile lucruri pe care scriitorul le păstrează. Ar trebui să fie ultimul lucru pierdut.

Scriu ca o respirație artificială. Arta este, banal etimologic, artificială. Cel mai artificial și inutil dintre artefacte. Face parte dintre invizibilele (deși se adresează atât de insistent materialului, dar tocmai prin partea ei

nevăzută) care ne guvernează. Și tocmai de aceea arta este respirația umanității din noi. Singura ființă liberă, omul, își manifestă libertatea în mod special prin această respirație. „Natura” sau „Lumea” nu există în sine, ci numai ca limbaj. Separația natură – cultură este o rătăcire, o fundătură a gândirii. La natură se ajunge prin cultură. Adică prin educație senzorială și perceperea marilor cicluri naturale. Citesc și mă uit la copaci, la nori sau la păsări, nu este nicio deosebire. Istoricii ideilor ne-au arătat că, de pe la Renaștere începând, lumea și-a impus o „castrare a imaginarului”. Trăim o adevărată deșertificare simbolică a lumii. Mor zilnic mai multe simboluri decât gâze. Așa explic mega-nevroza contemporană. Literatura, arta sunt ultimele tranșee în care imaginarul, dimensiune antropologică esențială a omului cel puțin în aceeași măsură ca și rațiunea, s-a refugiat. Am senzația reconfortantă a luptătorului japonez uitat în jungla post-modernității și care nu știe că războiul său s-a încheiat de mult. S-a și uitat cine a fost învingătorul și cine învinsul. Îmi place să știu că am fost uitat aici, în pustiul sau jungla paginii.

Literatura de azi ne pune în față un dublu fenomen: imaginarul uscat despre care vorbeam mai sus și sărăcirea vocabularului. Scriitorul nu *produce* literalmente nimic, el este o inutilitate, nici măcar nubilă, căci și acest titlu de pe vremuri i-a fost retras. Suferințele noastre, ca indivizi și ca societate, psihice și spirituale (ba chiar cu ecourile lor strict fizice) vin direct din această amputare

a facultății imaginative. Și totuși, scriitorul schimbă lumea. Poate avea mai multă putere (ah! eterna, fascinanta seducție a puterii pentru mânuitorul de cuvinte!) decât omul politic. Putere după care tânjește, căci, mai demult, pornea revoluții și răsturna dictaturi! Pentru a instaura uneori altele. Acum, se vede redus la rolul de simplu și trist saltimbanc al societății spectacolului. În clipa în care am acceptat că trăim în societatea post-adevărului, am decretat fără să știm moartea scriitorului. Căci sângele scriitorului este adevărul. Chiar când el minte, din felurite motive: biografice, ideologice, istorice sau mai știu eu care, tot la adevăr se raportează. Anulând ca reper absolut criteriul adevărului, am distrus temeiul ontologic al literaturii. Poate de aceea ne jucăm cu mărgelile de sticlă ale foiletonismului. Corespunde unei epoci care nu mai crede decât în suprafețe. Care nu mai produce mari narațiuni, ci numai comentarii secunde și secundare. Statui de paie ale derizoriului. Ramuri fără trunchi. Ele sunt, totuși, ultimele scânteii ale focului stins. Vorbim excesiv și abuziv de „realitatea virtuală”, posibilă prin IT. Dar *adevărată* realitate virtuală e construită, cel puțin de la *Epopoea lui Ghilgameș* încoace, de literatură. Comentariile mele eseistice sunt un fel de înot în această mare speologică. Cu gândul la lumină. În post-umanismul pe care unii îl vor noua epocă a istoriei, scriitorul care își respectă autenticitatea conceptului nu mai are pur și simplu dreptul la existență, căci el scrie pentru om și din punctul de vedere al omului.

Singurul posibil. Cyborgul nu are nevoie de literatură. Scrisul construiește capacitatea de a te transpune în celălalt, este aici unicitatea omului, cea care trebuie iubită și apărută. Toți suntem dna. Bovary și Anna Karenina. Într-o lume care postulează inexistența Sensului, scriitorul care construiește poteci spre acest sens nu mai este nici măcar un rest inutilizabil. Indiferent de succesul comercial. Nu mai este deloc. Din ce în ce mai inutil. Ar fi de scris o *Critică a rațiunii hermeneutice*. Care să te convingă dietetic de ce ai nevoie de continuu de proteina de sens a textului. Niciodată destulă, ca și lumina, inepuizabilă. O redescoperire a bucuriei interpretării. Dar și de amintit lucrul elementar că scrisul are nevoie de emoție. Se extirpă vârtos emoțiile din om astăzi, pentru că ele nu pot fi „cuantificate”. În consecință, sunt periculoase. Or, literatura tocmai cu asta se ocupă, cu emoțiile primare. Și primitive, căci ne vin din creierul ancestral. Tocmai de aceea o iubesc, pentru că înseamnă continuitate... vine din adânc și duce direct în cer. Cu același vehicul. Citesc și scriu ca să-mi păstrez proaspete emoțiile. Altfel, aș fi ca o cracă uscată.

Cândva un toiag uscat a înmugurit, ba a și rodit într-o singură noapte. Asta era un Semn. O adevărată, ce se opune smochinului blestemat, pentru că nu ascultase glasul miracolului, căci nu era vremea rodirii. Literatura este spațiul profan al miracolului.

Și vocabularul, pe care, iarăși, cotidianul îl usucă, reducându-l la funcția binară. Plus - minus, alb - negru,

mi-e foame, mi-e sete, am plecat, am venit. În vreme ce literatura cultivă tocmai bucuria și spaima infinite-
lor treceri. Ea populează spațiile intermediare. Fără li-
teratură creierul se atrofiază. Vedem asta cotidian. El
devine un fel de mușchi dezvoltându-se doar tras de
greutate în jos. Există un adevăr mereu mai adânc decât
noi înșine. Îl caut în literatura care piere pentru că ea ne
oferă certitudinea din urmă. Literatura l-a vestit dintot-
deauna pe ultimul om.

BONSAIUL ȘI LIBERTATEA

Nu există, probabil, altă plantă care să fie mai îngrijită decât bonsaiul. Formarea coroanei și a trunchiului, ade-
vărată sculptură miniaturală în vegetal, găsierea doza-
jului strict potrivit în compoziția apei, solului, luminii,
hrănirea cu substanțele nutritive atent calculate, fac din
acest haiku vegetal, pentru mine, o expresie a fragilității
absolute. Și, la fel, a nefericirii. Nefericirea de a fi ocrotit
în exces. Ceea ce echivalează cu o mutilare dureroasă.
Ați văzut vreodată fotografii, apropo de bonsai, cum
arată picioarele unei gheșe? Deformarea care trebuie să
permită pasul bine-cunoscut presupune suferințe atroce.
Imaginile sunt șocante. Cam de aceeași natură trebuie
să fie și pătimirile minunatului bonsai. Sau ale ursului
dresat, cu belciugul în nas. Să fie libertatea opusul ace-
stei dureri? Se știe, libertatea este unul dintre conceptele
cel mai greu de definit. Vorbim de o libertate interioară
și una exterioară, una individuală și una socială, o liber-
tate pozitivă și una negativă, raporturi delicate avem în-
tre libertate și constrângere, între putere și libertate, și
așa la nesfârșit. Ne rătăcim rapid în această „grădină cu
poteci bifurcate”. Este cu atât mai greu să o înțelegi, cu
cât a devenit unul dintre *idola theatri* ai vremii noastre.